

LITTERATUR

ISLAM OCH VÄSTERLANDET

Av fil. lic. CHRISTOPHER TOLL

På kort tid har i vårt land intresset för Asien och Afrika avsevärt ökat. Man frågar sig emellertid, om detta ökade intresse också lett till ökade kunskaper om dessa båda världsdelars folk. Har ej intresset framför allt riktat sig mot Asiens och Afrikas ekonomiska och politiska problem, och har det ej främst tagit sig uttryck i erbjudanden om hjälp i olika former? Där emot synes intresset för dessa folks historia, kultur och tankevärld knappast ha ökat i motsvarande grad. Dock är väl fråga om ej förståelsen för de aktuella problemen blir ganska ytlig, om icke hänsyn också tas till folkens nationella egenart, till deras religiösa och kulturella bakgrund. Ett fattigt folk har dock alltid någon tillgång att vara stolt över — ett ärorikt förflutet, en rik litteraturskatt, en levande religion — och är man fattig men stolt, smärtar det alltid något att nödgas ta emot hjälp. Denna smärta kan lindras genom att hjälparna visa intresse och sympati för det som är det mottagande landets stolthet, för de rikedomar, som dock varje land alltid har inom något område. Kanske ha rentav också de »underutvecklade» länderna något att giva sina hjälpare? Lyckligt vore det, ty ett förhållande, där den ena parten ständigt är den givande och den andra ständigt den tagande, kan i längden aldrig bli ett lyckligt förhållande vare sig enskilda eller folk emellan.

Därför måste man med glädje hälsa varje försök som görs att öka vår förståelse för och kunskap om andra folk och kulturer. Ett sådant försök utgör den i Schweiz utgivna boken »Islam und Abendland — Begegnung zweier Welten».

I denna bok har samlats en serie radioföredrag av åtta olika författare, inledda av en dialog mellan de båda utgivarna, Muhammed Asad och Hans Zbinden. Bokens tyngdpunkt ligger i dess senare del, som behandlar förhållandet mellan Islam och västerlandet i vår tid. Den historiska och kulturella bakgrunden ges i några uppsatser i bokens förra del.

Under titeln »Österlandets kyrkor och Islams födelse» behandlar J. Henninger den religiösa miljö, där Islam föddes och utvecklades. I den till synes eviga — och väl tämligen ofruktbara — frågan om judendom eller kristendom haft det största inflytandet på den lära, som Muhammed predikade, lägger förf. sin röst för kristendomen, men påpekar också Islams originalitet i sammansmältandet av olika föreställningar till en organisk helhet.

Fortsättningen — alltså de arabiska erövringstågen, som på kort tid spred

---

Islam und Abendland — Begegnung zweier Welten. Eine Vertragsfolge herausg. von M. Asad und H. Zbinden. Walter-Verlag, Olten und Freiburg i/Breisgau 1960.

Islam över en stor del av världen — följer i Hamburg-orientalisten B. Spulers bidrag. Förf. påpekar, att erövringstågen ej föranleddes av något religiöst omvändelsenit, men underlåter att nämna den ekonomiska bakgrunden till den arabiska folkvandringen, vilken började redan före Muhammeds uppträdande, nämligen de ökade försörjningssvårigheterna på den arabiska halvön. De kristologiska striderna och den långa maktkamp, som utmattat Bysans och Persien, gjorde att araberna mötte ringa motstånd. Övergång till Islam uppmuntrades knappast inom de erövrade områdena. I det sammanhanget kan man tänka på de indiska stater, som Haidarabad, där härskarhuset varit islamiskt i århundraden, medan befolkningen förblivit hinduisk till våra dagar. Ett annat exempel på den religiösa toleransen i islamvärlden är alla de judar, som bland araberna funno en tillflykt undan de kristnas förföljelser. Biskop Tor Andrae har visat, att diskriminering och förföljelser av kristna uppstodo ganska sent och då som en reaktion mot kristen polemik och förföljelse av muslimer i Spanien.

Den schweiziske missionsteologen E. Kellerhals skildrar i ett annat avsnitt Islams allt fortgående utbredning under jämförelse mellan vad kristendomen och Islam ha att erbjuda sina anhängare. Vad som ger Islam framgång är bl. a., ej minst i Afrika, att Islam utgör »ett världsomfattande broderskap, där inga rasåtskillnader finnas».

Så kommer en anhängare av Islam, den egyptiske professorn Z. Ali till orda och skildrar vetenskapens landvinningar i de islamiska länderna under medeltiden, då Europa hörde till den »underutvecklade» delen av världen. Skildringen av hur högt den islamiska kulturen och vetenskapen nådde — ett fascinerande och alltför

litet uppmärksammat kapitel i den allmänna kulturhistorien — har av utrymmesskäl måst begränsas till vad som är föga mer än en uppräknig. Denna är emellertid intressant nog, och man vill hoppas, att den hos läsaren skall väcka intresse och lust att veta mera. Stor skada blott att inga litteraturanvisningar då stå honom till hjälp. Sin uppgift — att giva sin del av den historiska bakgrunden — fyller emellertid bidraget, och den enda sakliga anmärkning man vill göra, är att förf. påpekar Spaniens men förbigår Siciliens roll som förmedlare av islamisk kultur till Europa. Att han ej heller nämner korstågen är däremot naturligt, eftersom dessa på det kulturella planet kommo att få ganska ringa betydelse.

Korstågstiden hör dock med i bakgrunden, icke minst därför att korstågen bidro till att skapa den negativa inställning till Islam, vilken levt kvar i Europa till vår tid. I avsnittet om korstågens historia av Bern-historikern J. Déer skildras lättfattligt och intresseväckande det kristna religionskrigets förutsättningar och dess utveckling till ett kolonialpolitiskt och handelspolitiskt företag.

Därmed är bakgrunden tecknad. Återstoden av boken — dess centrala parti — gäller förhållandet mellan Islam och Västerland i våra dagar och den närmaste framtiden, en högaktuell fråga, som behandlas av Tübingen-orientalisten R. Paret samt av de båda utgivarna M. Asad i två uppsatser och den schweiziske sociologen H. Zbinden i en avslutande sammanfattning.

Professor Paret tar upp frågan om det pågående »europeiserandet» av Orienten och påminner om att islamvärlden tidigare, under abbasidtiden, starkt påverkats av inflytanden utifrån. Men då var Islam en ung och

livskraftig religion, som kunde sätta sin prägel på allt främmande som upptogs. Dock genomsyras alltjämt millioner människors hela liv av Islam, och ständigt nya massor, främst i Afrika och Indonesien, gå över till Islam. De svårigheter religionen har att brottas med äro motsättningarna mellan »traditionalister», som klamra sig fast vid det forna och taga avstånd från allt nytt, och »modernister», som vilja ersätta allt österländskt med västerländskt, samt det ökande hotet från nationalism och materialism.

Muhammed Asads båda bidrag höra till de intressantaste i boken, både till sitt innehåll och genom författarens person. Asad hette ursprungligen Leopold Weiss och är av österrikisk-judisk familj. Som journalist kom han till arabvärlden, där han fängslades av araberna och deras religion. Han studerade arabiska språket och litteraturen, blev förtrogen med Islam och kom till sist till en religiös övertygelse som ledde honom att gå över till Islam. Sin utveckling har han skildrat i en läsvärd bok, som översatts till svenska under titeln »Vägen till Mekka». Sedermera har Asad nått en ledande ställning inom det moderna Islams politiska och kulturella liv, en tid som Pakistans representant i Förenade Nationerna. Förf. kan alltså sägas ha hemorts rätt i båda de världar, vilkas möte boken behandlar, och är sålunda särskilt väl skickad att öka förståelsen dem emellan.

I sin första uppsats vill Asad giva något av Islams väsen. Islam skiljer ej på andligt och världsligt utan omfattar livet i alla dess former. Den religiösa tillbakagång, som i vår tid förekommer inom alla trossamfund — den utgör alltså ett problem, som är gemensamt för kristendom och Islam — orsaken till denna tillbakagång vill Asad för Islams del se ej i bristande

andlighet utan i de andliga ledarnas otillräckliga världslighet, som fjärrat religionen från det dagliga livet.

Om en ökad religiös övertygelse inom Islam kunde åstadkommas, skulle detta påverka den religiösa övertygelsen också inom kristendomen och andra religioner. »Varje trossamfund måste med glädje hälsa vart tecken på religiös självbesinning inom ett annat samfund», säger Asad, »ty vi känna, att ett avfall från tron på Gud, var det än sker, i längden måste få en ond verkan i hela världen».

I sin andra uppsats påpekar Asad, att den islamiska världen tidigare alltid varit den givande och Västerlandet den mottagande parten. Först efter industrialismens genombrott har västerländskt tänkande på allvar börjat påverka den islamiska världen. Om denna påverkan, som i allt högre grad gör sig märkbar, särskilt när det gäller naturvetenskap och teknik, helt är av godo kan diskuteras. En nackdel är i vart fall det försvagade kulturella självmedvetande, som numera utbredd sig i Främre Orienten. Härtill bidrar, att den europeiska och amerikanska verksamhet, som där pågår, ofta bedrivs mot bakgrunden av den uppfattningen att det bästa för Orienten vore, att så snart som möjligt bli så västerländsk som möjligt. Förf., som själv valt Islam, kan naturligtvis ej anse Västerlandet i alla avseenden överlägset.

Till sist hävdar Asad, att i kampen mot den materialistiska livsåskådning, som framför allt företräds av kommunismen, måste vi gå under, kristna såväl som muslimer, om vi ej i våra egna samfund kunna uppbringa kraft till motstånd. Skola då de kristna i denna kamp avstå från ett bundsförvantenskap med Islam, med den rika troskraft, som dock finns hos denna religions 400 millioner bekännare? Vad som behövs för att undanröja för-

domar och misstro, alstrade av kors-tåg och turkkrig och i vår tid av kolonialpolitik och maktpolitik, och bringa dessa båda världar närmare varandra är upplysning. Förf. slutar med Jesus-ordet: »I min Faders hus finnas många boningar.»

Så kommer den avslutande uppsatsen av professor Zbinden. Hans jämförelse mellan kristen och islamisk fromhet rör sig med generaliseringar, som äro så allmänt hållna, att en del karakteristika, som förf. tillskriver den ena religionen, lika bra passar in på den andra. Intressantare är då en jämförelse mellan kristen och islamisk etik, där förf. hävdar, att efter-som muslimer ej ser något ont i vad som är av denna världen, går han i fråga om det materiella och det kött-sliga mera sällan än den kristne till överdrift åt någondera hållet och får ej heller dragas med den kristnes sam-vetsförebåelser — komplex och nevroser äro, säger förf., ovanliga i Orien-ten.

Så kommer Zbinden in på den dags-aktuella situationen och hävdar nöd-vändigheten av en gemensam front mot materialismen, främst företrädd av kommunismen. Eftersom Islam har mycket större utbredning än kristen- domen i Afrika och enligt realistisk bedömning där kan komma att helt ta överhanden, måste det vara ett in-teresse även för de kristna, att afrika- nerna få en livskraftig religion, som kan hjälpa dem att hålla kommunis- men stängen. Ett försvagat Islam är ingen vinst för kristendomen men väl för kommunismen.

Som avslutning på denna gransk-ning av bokens innehåll citerar jag ett stycke ur professor Zbindens uppsats:

»Den islamiska världen är beroende av Västerlandets förståelse och hjälp i form av ett lojalt kamratskap, som icke bara är fritt från varje rest av förlegad kolonialistanda utan också måste vara helt fritt från bismaken av understöd föranlett av humanitär kärlek till nästan. Dessa folks själv-känsla är i dag ömtålig och i hög grad känslig, och varje faderligt nedlåtande hållning måste utlösa motstånd och spänning. Till en sådan attityd har emellertid Västerlandet icke det ringaste skäl — mot dess yttre ekono-miska och tekniska överlägsenhet sva-rar den islamiske partnerns i mycket överlägsna mänskliga och andliga hållning.»

Andan i boken präglas av vilja till förståelse och samarbete — boken är ju också själv resultatet av ett samarbete mellan kristna och muslimer för ett gemensamt syfte. Detta samarbete har också haft den fördelen, att omdisku-terade frågor blivit behandlade från ganska olika utgångspunkter. Vill man förspörja en viss ensidighet i betrak-telsesättet hos någon av författarna, så balanseras den på ett lyckligt sätt i något av de andra bidragen. För den som vill söka förstå de islamiska fol-ken utgör lektyren av denna bok en god inledning, varför man gärna skulle se den översatt till svenska. I så fall borde den emellertid ovillkor-ligen förses med litteraturanvisningar för dem, som av lektyren lockas att veta mera.